บทที่ 3
ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง"พลวัตการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง กรณีศึกษาบ้านพาลุกา ตำบลชะโนด อำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร" มีประเด็นศึกษาหลักอยู่ 2 ประการคือ การศึกษาพลวัตการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง และการศึกษาสิทธิการเข้าถึงและการควบคุมทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะศึกษาผ่านกระบวนการปฏิสังสรรค์ภายในบริบททางสังคม วัฒนธรรม และภายใต้ระบบนิเวศของชุมชน รวมทั้งการปฏิสังสรรค์ของชุมชนกับภายนอก โดยจะพิจารณาปรากฏการณ์จากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติ ผ่านการศึกษาข้อมูลทั้งจากเอกสาร คำบอกเล่า และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ นอกจากนี้ประเด็นที่ต้องการศึกษานั้นเป็นเชิงพลวัต นั่นคือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นล้วนแต่ส่งผลซึ่งกันและกัน มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) เพื่อศึกษาถึงพลวัตการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง จึงเป็นวิธีการศึกษาที่เหมาะสมที่สุดในงานวิจัยครั้งนี้ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาวิจัยดังนี้

1. พื้นที่ทำวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงที่มีพลวัตในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ ในอดีตจากที่ชุมชนเคยมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเต็มที่โดยอิงอยู่กับวัฒนธรรมของชุมชน แต่ในปัจจุบันที่มีทั้งนโยบายรัฐอำนาจของทุนจากภายนอกเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น นโยบายการจัดการน้ำที่ทำให้เกิดกลุ่มผู้ใช้น้ำ หรือธุรกิจการดูดทราย ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกบ้านพาลุกา หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 ตำบลชะโนด อำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหารเป็นกรณีศึกษา ซึ่งเป็นการเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาทั้งหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 นั้นเพราะว่าเดิมทั้งสองหมู่นั้นเป็นหมู่บ้านเดียวกัน มีกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันมาตั้งแต่อดีต อีกทั้งในปัจจุบันต่างก็ได้รับผลกระทบจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่คนภายนอกเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง นอกจากนี้พัฒนาการของการก่อตั้งชุมชน บริบทของชุมชน หรือประวัติศาสตร์ของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงภาพที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นบ้านพาลุกาทั้งสองหมู่จึงน่าจะเป็นชุมชนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงได้เป็นอย่างดี

2. หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ 2 ระดับ คือ ระดับชุมชน และครัวเรือน บ้านพาลุกา หมู่ 3 และ 4 ตำบลชะโนด อำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร

3. ระยะเวลาของการวิจัย

ระยะเวลาของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เวลาในการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นระยะเวลาประมาณ 2 ปี 6 เดือน สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลในสนามและการตรวจสอบข้อมูล โดยเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2550 ทั้งนี้ระยะเวลาทั้งหมดผู้วิจัยคิดจากระยะเวลาโดยรวม เนื่องจากในบางเดือนผู้วิจัยจะเว้นไม่ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านต้องลงพื้นที่นา

4. ผู้ให้ข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกที่ละเอียด รอบด้านและสมบูรณ์มากที่สุด ผู้วิจัยจึงได้วางขั้นตอนและกระบวนการศึกษาโดยเลือกศึกษาข้อมูลในภาพกว้างจากกลุ่มผู้รู้ ผู้นำในชุมชน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน บริบททางสังคม เศรษฐกิจ หรือแม้กระทั่งพลวัตในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และประเด็นที่สำคัญกลุ่มผู้รู้ดังกล่าวจะเป็นกุญแจนำไปสู่กลุ่มสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มที่สองที่ผู้วิจัยจะได้ศึกษาในประเด็นหลักที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มบุคคลภายนอกที่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ ใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน ซึ่งในการเลือกผู้ให้ข้อมูลนี้ผู้วิจัยจะอาศัยการสอบถามจากชาวบ้านว่าใครบ้างในหมู่บ้านที่พอจะทราบข้อมูลในประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการได้ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล จาก 3 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มผู้รู้ ได้แก่ ผู้อาวุโสในชุมชนหรือเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน ซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพและบริบทของชุมชนโดยรวม พลวัตการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น กลุ่มผู้นำที่เป็นและไม่เป็นทางการ กลุ่มครู พระสงฆ์ เฒ่าจ้ำ กลุ่มผู้รู้จะสามารถให้ข้อมูลในเชิงลึกและข้อมูลในภาพรวมของบริบทชุมชน การคัดเลือกผู้รู้กระทำโดยการสอบถามชาวบ้านว่าใครเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้กลุ่มผู้นำเองก็จะสามารถให้ข้อมูลในด้านที่เกี่ยวกับนโยบาย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ข้อมูลทางราชการ ประสบการณ์ในด้านการพัฒนาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เป็นต้น

2. กลุ่มสมาชิกในชุมชน ผู้วิจัยได้แบ่งสมาชิกในชุมชนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ชาวบ้านทั่วไปในชุมชนที่ใช้ทรัพยากรริมฝั่งแม่น้ำและทรัพยากรในแม่น้ำโขง และ 2) ชาวบ้านทั่วไปในชุมชนที่ใช้ทรัพยากรริมฝั่งแม่น้ำและทรัพยากรในแม่น้ำโขงและมีส่วนเกี่ยวข้องกับ

กิจกรรมของบริษัทดูดทราย กลุ่มบุคคลเหล่านี้จะให้ข้อมูลที่สำคัญในเรื่องการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และมุมมองทางด้านความเชื่อที่ส่งผลต่อการควบคุมทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย นอกจากนี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มสมาชิกในชุมชน ผู้วิจัยยังมีเกณฑ์รองในการแบ่งกลุ่มสมาชิก อาทิ อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา ที่จะส่งผลต่อกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโดยรวม

3. บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น กรมเจ้าท่า นายทุนท่าทราย ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องต่อการกำหนดนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน นอกจากนี้ยังมี ชาวลาวที่ข้ามแม่น้ำโขงมาเพื่อติดต่อสัมพันธ์กับคนในชุมชน บุคคลภายนอกเหล่านี้ล้วนมีส่วนที่ทำให้คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกันทั้งมากขึ้นและน้อยลงตามกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน ดังนั้นบุคคลภายนอกมีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดพฤติกรรมของคนในชุมชน มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนได้มีวิธีการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีความเป็นพลวัต

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ 2 ส่วนดังนี้

5.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ เช่น วารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสืออ้างอิง เป็นต้น ซึ่งจากการทบทวนเอกสารต่างๆเหล่านี้ ช่วยให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบริบทชุมชน และผลจากการศึกษาของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงกับเรื่องที่ต้องการจะศึกษาว่ามีข้อค้นพบอย่างไรบ้าง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาปรากฏการณ์ในชุมชนและยังช่วยให้ผู้วิจัยได้นำมาพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดและแนวทางการสัมภาษณ์

5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) หลังจากที่ผู้วิจัยได้พื้นที่ในการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชน ประมาณเดือนละ 1-2 ครั้ง แต่เนื่องจากยังอยู่ในช่วงของการศึกษาในห้องเรียน จึงทำให้ไม่สะดวกที่จะเก็บข้อมูลได้อย่างต่อเนื่อง เพราะฉะนั้นในบางครั้งที่มีเวลาไปเก็บข้อมูล 1-2 วัน ผู้วิจัยจะขอพักค้างคืนในชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ซักถามข้อมูลกับชาวบ้านพร้อมกับการร่วมทำกิจกรรมในชุมชน (ช่วยคัดแยกก้อนกรวด) เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างคร่าวๆ และถือโอกาสสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านไปด้วย

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลมาบางส่วนแล้ว ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เป็นเครื่องมือช่วย สามารถแยกออกได้เป็น 1) ข้อมูลระดับชุมชน จะได้จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้อาวุโสในชุมชน กลุ่มผู้นำ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ชาวบ้านใกล้เคียงที่เข้ามาทำอาชีพเสริมด้วยการเก็บหินกรวด ชาวลาวที่เข้ามาติดต่อค้าขายกับคนในชุมชน ผู้

ประกอบกิจการท่าทราย หน่วยงานของรัฐ (กรมเจ้าท่า) เป็นต้น 2) ข้อมูลระดับครัวเรือน จะได้จากการสัมภาษณ์สมาชิกในชุมชนทั้งหมู่ 3 และหมู่ 4 โดยแต่ละหมู่จะสัมภาษณ์เป็น 2 กลุ่ม ด้วยกันคือ 1) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในแม่น้ำโขง และ 2)บุคคลที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการหรือการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในแม่น้ำโขง

หลังจากสอบเค้าโครงวิทยานิพนธ์ผู้วิจัยเริ่มต้นเก็บข้อมูลในพื้นที่อย่างจริงจังประมาณเดือนมกราคม พ.ศ.2548 โดยในระยะแรกผู้วิจัยได้เข้าไปแนะนำตัวต่อผู้ใหญ่บ้านพร้อมกับส่งหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการจากมหาวิทยาลัยให้กับผู้ใหญ่บ้านทั้งสองหมู่ ซึ่งในระยะแรกนั้นมีปัญหาเรื่องที่พักอาศัยในหมู่บ้านเนื่องจากผู้วิจัยไม่รู้จักหรือสนิทกับใครในหมู่บ้านเลย ช่วงแรกผู้วิจัยอาศัยพักกับญาติในตัวเมืองมุกดาหารแล้วเดินทางเข้าหมู่บ้านแบบเช้าไป-เย็นกลับ ต่อมาเมื่อผู้วิจัยทำความรู้จักคุ้นเคยกับชาวบ้านแล้ว ก็เริ่มหาที่พักในหมู่บ้านโดยชาวบ้านท่านหนึ่งได้ชักชวนให้ผู้วิจัยไปอาศัยอยู่ด้วย เนื่องจากชาวบ้านท่านนั้นเป็นผู้หญิงอยู่ตัวคนเดียว สามีเสียชีวิตไปแล้วและลูกสาวไปทำงานที่กรุงเทพฯ ผู้วิจัยโชคดีมากที่ได้มีโอกาสได้รู้จักกับชาวบ้านท่านนี้เนื่องจากชาวบ้านท่านนี้เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขในชุมชน และเป็นคนที่มีบุคลิกเป็นกันเอง มีอัธยาศัยไมตรีต่อคนในหมู่บ้านเป็นอย่างดี พูดจาเก่ง และยังแนะนำผู้วิจัยให้กับชาวบ้านท่านอื่น ๆได้รู้จักอีกด้วย เนื่องจากบ้านพาลุกาเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ผู้วิจัยจึงได้ทำความรู้จักกับคนทั้งสองหมู่ โดยในหมู่ 3 นั้นผู้วิจัยได้รู้จักและคุ้นเคยกับครอบครัวของอดีตผู้ใหญ่บ้านซึ่งให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยอย่างมาก ตั้งแต่สมัยที่ผู้ใหญ่บ้านยังมีชีวิตอยู่ได้ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์และการแนะนำตัวผู้วิจัยต่อสมาชิกคนอื่น ๆในชุมชน ถึงแม้ว่าผู้ใหญ่บ้านท่านนั้นจะล่วงลับไปแล้ว ครอบครัวนี้ก็ยังให้ความสนิทสนมกันเองและคอยช่วยเหลือด้านข้อมูล รวมไปถึงอาหารการกินของผู้วิจัยอยู่เสมอด้วย สำหรับในหมู่ 4 นั้นผู้วิจัยได้พักอาศัยบ้านของอาสาสมัครสาธารณสุขดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ซึ่งในระยะต่อมาเมื่อผู้วิจัยคุ้นเคยกับญาติพี่น้องของชาวบ้านท่านนั้นแล้ว จึงได้สลับสับเปลี่ยนไปพักอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องของชาวบ้านท่านนั้นบ้าง เพื่อข้อมูลจะได้มีความหลากหลาย และการให้ทัศนะที่แตกต่างกัน นอกจากนี้หลังจากที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในพื้นที่จนชาวบ้านคุ้นเคยกับผู้วิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้มีโอกาสรับคำเชิญของท่านนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและชาวบ้านท่านอื่น ๆให้ไปร่วมงานศพของญาติพี่น้องทางฝั่งลาว ซึ่งถือว่าเป็นญาติเชื้อสายเดียวกันกับอดีตท่านผู้นำคนสำคัญของลาว ผู้วิจัยจึงได้มีโอกาสเดินทางโดยเรือหางยาวข้ามแม่น้ำโขงไปขึ้นฝั่งตรงข้ามที่บ้านท่าสะโน และได้ร่วมงานศพ ซึ่งจากการเข้าร่วมงานศพในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เห็นความสัมพันธ์ของคนทั้งสองฝั่ง โดยเฉพาะระหว่างญาติพี่น้องทางบ้านพาลุกากับอดีตท่านผู้นำคนสำคัญของลาวที่ยังสนิทแนบแน่น และอดีตท่านผู้นำยังได้จดจำบุคคลญาติพี่น้องบ้านพาลุกาได้เป็นอย่างดี

สำหรับข้อมูลในการดูดทรายในพื้นที่ ในระยะแรกนั้นคนงานที่ทำงานให้กับบริษัทดูดทรายยังมีความระแวงในตัวผู้วิจัย ส่วนตัวผู้วิจัยเองก็ยังไม่กล้าที่จะเข้าไปทำความรู้จักมากนัก

เพราะหลายคนที่ทำงานในบริษัทนั้นเป็นคนนอกพื้นที่ ซึ่งต่างฝ่ายต่างระแวงซึ่งกันและกัน ผู้วิจัยจึงแก้ปัญหาโดยการเริ่มต้นเข้าไปทำความรู้จักกับชาวบ้านในพื้นที่ที่ทำหน้าที่ดูแลท่าทรายและได้สัมภาษณ์ จากการสัมภาษณ์นี้เองทำให้ผู้วิจัยทราบว่าการจะเข้าไปขอสัมภาษณ์เจ้าของกิจการท่าทรายนั้นเป็นเรื่องค่อนข้างจะยาก เนื่องจากจะต้องติดต่อผ่านหัวหน้างานในพื้นที่ดูดทรายอีกทีซึ่งหัวหน้างานผู้นี้จะไม่ค่อยมีเวลาว่าง แม้กระทั่งคนงานด้วยกันเองยังติดต่อขอพบยาก เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจึงอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลใกล้เคียงที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดูดทรายแทน ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนของเจ้าของกิจการท่าทราย ซึ่งทำงานอยู่ในท่าทรายแต่ผู้วิจัยก็มีโอกาสสัมภาษณ์ในระยะเวลาอันสั้น เนื่องจากสัมภาษณ์ในระหว่างที่ทำงานอยู่ และจากการสัมภาษณ์คนงานในท่าทราย สัมภาษณ์ชาวบ้านบางท่านที่สนิทกับคนงานท่าทรายและสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกได้

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีพิธีกรรมของชาวบ้านโดยเข้าร่วมในประเพณีต่างๆ เช่น การแห่อุปคุตในงานบุญผะเวส การแข่งเรือ งานบุญบ้าน เป็นต้น

6. เทคนิค / วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

6.1 การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์จะเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับครัวเรือน และการใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Guide) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับชุมชน ซึ่งประกอบด้วยแนวทางการสัมภาษณ์ 3 แนวทาง คือ 1) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้รู้ 2) แนวทางการสัมภาษณ์สมาชิกในชุมชน และ 3) แนวทางการสัมภาษณ์บุคคลภายนอก ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวทางการสัมภาษณ์ผู้รู้ เป็นแนวทางการสัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน บริบทด้านสังคม เศรษฐกิจ พลวัตการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดจนนโยบายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

2. แนวทางการสัมภาษณ์สมาชิกในชุมชน เป็นการศึกษาเน้นรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพลวัตการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในแม่น้ำโขงโดยตรง เช่น ลักษณะการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน (ใช้เพื่อการประกอบอาชีพ, การคมนาคม) ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในการควบคุม การเข้าถึง การใช้ประโยชน์ สงวน ฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในชุมชน การมีส่วน

ร่วมในกระบวนการตัดสินในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และการปรับตัวเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

3. แนวทางการสัมภาษณ์บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง เป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับสิทธิการควบคุม และการเข้าถึงทรัพยากร ตลอดจนสิทธิและอำนาจต่างๆ จากภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องในชุมชน ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชนได้มีวิธีการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ และสามารถมองเห็นพัฒนาการในการปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนและคนนอกชุมชนได้

6.2 การสังเกตการณ์ (Observation) การสังเกตการเป็นวิธีการที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาเพื่อทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพของชุมชน พลวัตการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยใช้แนวทางการสังเกตการณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยการที่ผู้วิจัยเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน การพักค้างตามบ้านของชาวบ้านในช่วงของการเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล การร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น งานวันออกพรรษา งานแข่งเรือ (ส่วงเฮือ) และการร่วมกิจกรรมในการประกอบอาชีพของชาวบ้าน เช่น การช่วยคัดแยกหินกรวดร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งกิจกรรมที่ผู้วิจัยเข้าร่วมจะสร้างให้เกิดความคุ้นเคย ความสัมพันธ์ ทำให้ผู้วิจัยสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลสู่การวิเคราะห์ที่รอบด้านมากขึ้น

2) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น ตลอดระยะเวลาของการอยู่ในชุมชนของผู้วิจัย ผู้วิจัยจะคอยสังเกตพฤติกรรมของชาวบ้านกลุ่มต่างๆ สังเกตสภาพทางกายภาพและชีวภาพของหมู่บ้านที่มีผลต่อการกำหนดพฤติกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาวบ้าน ตลอดจนสังเกตการประกอบกิจกรรมของชาวบ้านที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยอาศัยวิธีการชวนคุย ซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

7.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่างๆ เช่น เอกสารทางวิชาการ เอกสารทางราชการ หนังสือบันทึกประวัติหมู่บ้าน ฯลฯ จะใช้วิเคราะห์ในเรื่องสภาพภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศของแม่น้ำโขง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่อดีต กฎหมายหรือนโยบายที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

7.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากภาคสนาม

การวิเคราะห์ข้อมูลจากภาคสนามเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกต ซึ่งจะแบ่งเป็น 1) การวิเคราะห์ข้อมูลในสนาม เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบไปกลับหรือกล่าวได้ว่าเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลไปพร้อมๆ กับการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ โดยจะให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูล 2) การวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากเก็บข้อมูลเสร็จ คือหลังจากออกจากพื้นที่แล้วจะนำข้อมูลที่ได้นั้นมาวิเคราะห์แบ่งตามยุค

ของการเปลี่ยนแปลงในชุมชนตามสภาพการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของระบบนิเวศและระบบสังคมในแต่ละยุค รวมถึงปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการปรับตัวของคนในชุมชน โดยใช้การวิเคราะห์ภายใต้บริบทชุมชนในลักษณะภาพรวม เพื่อให้เห็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองส่วนซึ่งได้แก่ข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากภาคสนามนั้น ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งสองส่วนมาเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ข้อมูลจากเอกสารจะเป็นข้อมูลที่ช่วยเป็นแนวทางในการอธิบายปรากฏการณ์ด้านต่าง ๆให้ความกระจ่าง เช่น เรื่องกฎหมาย ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่มีผู้ศึกษาไว้แล้วรวมไปถึงแนวคิดต่าง ๆ ที่นำมาอธิบายปรากฏการณ์และช่วยให้มุมมองต่อปรากฏการณ์นั้นชัดเจนขึ้น

8. การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยในลักษณะการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analysis Description) ซึ่งจะประกอบไปด้วยการบรรยาย อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงภายใต้บริบทชุมชน โดยอิงอยู่กับทัศนะของคนในที่มีต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของตนเอง และจะเป็นการเขียนรายงานการวิจัยโดยบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากเอกสารและข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม